

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Piotr Mirek

SSN Marek Pietruszyński

Protokolant Łukasz Biernacki

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Roberta Tarsalewskiego,
w sprawie **K. K.**

wnioskodawcy w przedmiocie zadośćuczynienia i odszkodowania za represje
związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie,
w dniu 28 listopada 2023 r.,

kasacji wniesionej przez Prokuratora Generalnego - na niekorzyść
od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi
z dnia 19 maja 2022 r., sygn. akt IV Ko 3/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Łodzi.**

[K.K.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 19 maja 2022 r., sygn. akt IV Ko 3/22, Sąd Okręgowy w Łodzi, w uwzględnieniu wniosku złożonego przez pełnomocnika K. K. (syna nieżyjącego J. K.) zasądził od Skarbu Państwa, na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j.: Dz. U. 2021.1683 ze zm. – dalej w tekście ustawa lutowa), na rzecz wnioskodawcy kwotę 74.219,76 zł tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę oraz kwotę 576.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania wobec jego ojca J. K. wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 1947, sygn. akt Sr 634/47.

Orzeczenie to nie zostało zaskarżone i uprawomocniło się w pierwszej instancji.

Podstawą wydania powyższego wyroku było wcześniejsze postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 6 grudnia 2021 r., sygn. akt XVIII Ko 28/21/Un, którym – w oparciu o przepisy art. 1 ust. 1, art. 2 ust. 1 i 2 oraz art. 13 ustawy lutowej – stwierdzono nieważność wydanego wobec J.K.:

1. wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 1947 r., sygn. akt Sr 634/47, w części skazującej go za czyny:
 - z art. 86 § 2 dekretu PKWN z dnia 23 września 1944 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego – na karę 10 lat więzienia (złagodzoną na mocy ustawy o amnestii z dnia 22 lutego 1947 r. do 5 lat więzienia) wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 5 lat oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa;
 - z art. 1 i 3 dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa – na karę 10 lat więzienia (złagodzoną na mocy ustawy o amnestii z dnia 22 lutego 1947 r. do 5 lat więzienia) wraz z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 5 lat;
 - z art. 3 dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa – na karę 8 lat więzienia (złagodzoną na mocy ustawy o amnestii z dnia 22 lutego 1947 r. do 4 lat więzienia);

- z art. 4 § 1 dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa – na karę 10 lat więzienia (złagodzoną na mocy ustawy o amnestii z dnia 22 lutego 1947 r. do 5 lat więzienia);
2. postanowienia Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 28 października 1947 r., sygn. akt Sn 2307/47, w części zmieniającego wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 1947 r., sygn. akt Sr 634/47, w stosunku do J. K. w ten sposób, że przyjęto zamiast dwóch czynów z art. 3 dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa oraz z art. 4 § 1 dekretu jeden czyn z art. 3 powyższego dekretu i uchylono karę więzienia za przestępstwo z art. 4 § 1 dekretu.

W toku postępowania o odszkodowanie i zadośćuczynienie Sąd Okręgowy w Łodzi zawiadomił o nim Prezesa Wojskowego Sądu Okręgowego w X. przesyłając mu kopię wniosku. W rozprawach (22 kwietnia 2022 r. i 17 maja 2022 r.) wyżej wymieniony nie wziął udziału pomimo prawidłowego powiadomienia.

Zasądzone prawomocnie od Skarbu Państwa na rzecz K. K. kwoty odszkodowania i zadośćuczynienia nie zostały dotychczas wypłacone.

Kasację od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi wniósł na podstawie art. 521§ 1 k.p.k. w dniu 18 maja 2023 r. Prokurator Generalny. Zaskarżając orzeczenie to w całości na niekorzyść wnioskodawcy autor kasacji zarzucił „rażące i mogące mieć wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa procesowego – art. 554 § 2b pkt 1 i 3 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (...) polegające na nieprawidłowym uznaniu, że organem reprezentującym Skarb Państwa w postępowaniu prowadzonym z wniosku o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia w związku ze skazaniem represjonowanego J. K. wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 1947 r., sygn. akt Sr 634/47, częściowo zmienionym postanowieniem Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 28 października 1947 r., sygn. akt Sn 2307/47, jest Prezes Wojskowego Sądu Okręgowego w X, jako podmiotu będącego następcą prawnym orzekającego w sprawie represjonowanego Sądu I instancji, podczas gdy w tej sprawie ostatnie orzeczenie kończące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej J. K., z którym związane było żądanie

odszkodowania i zadośćuczynienia, zostało wydane przez Najwyższy Sąd Wojskowy, co skutkowało bezpodstawnym zaniechaniem powiadomienia I Prezesa Sądu Najwyższego o toczącym się postępowaniu, przesłania odpisu wniosku i pozbawieniem uprawnień tego organu w reprezentowaniu Skarbu Państwa, w tym uczestnictwa strony w tym postępowaniu”.

W oparciu o ten zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Łodzi.

W toku rozprawy kasacyjnej prokurator Prokuratury Krajowej poparł kasację, natomiast pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

O ile podniesiony w kasacji zarzut rażącego naruszenia prawa procesowego w postaci art. 554 § 2b k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 ustawy lutowej jest oczywiście zasadny to wątpliwości może budzić – w istniejącej w tej sprawie konfiguracji procesowej – wykazanie istotnego, w rozumieniu art. 523 § 1 k.p.k., wpływu stwierdzonego uchybienia na treść zaskarżonego orzeczenia.

Zgodnie z przepisem art. 554 § 2a k.p.k., wprowadzonym nowelą z dnia 19 lipca 2019 r. [ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019.1694)], obowiązującym od dnia 5 października 2019 r., stronami w postępowaniu prowadzonym na podstawie przepisów Rozdziału 58 k.p.k. są: wnioskodawca, prokurator oraz Skarb Państwa. Dotyczyło to również, do dnia 28 września 2023 r. – podkreślenie SN [ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023.1860)], postępowania o odszkodowanie i zadośćuczynienie prowadzonego w oparciu o przepisy ustawy lutowej. Dopiero wprowadzona tą ostatnią nowelizacją zmiana treści art. 8 ust. 3 ustawy lutowej, wykluczyła z odpowiedniego stosowania – w przypadku postępowań prowadzonych w oparciu o tę ustawę, poza art. 555 k.p.k., również przepisy art. 554 § 2a i 2b k.p.k. Nie zmienia to postaci rzeczy, że w czasie, gdy w Sądzie Okręgowym w Łodzi procedowany był wniosek K. M. K. z dnia 30 grudnia 2021 r., Skarb Państwa nie był reprezentowany przez podmiot, o którym była mowa w art. 554 § 2b pkt 1 k.p.k. Podmiotem tym był

bez wątplenia – w czasie orzekania o odszkodowaniu i zadośćuczynieniu – Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, gdyż ostatnie orzeczenie kończące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej ojca wnioskodawcy – represjonowanego J. K., wydał były Najwyższy Sąd Wojskowy w Warszawie, którego kompetencje przejęła następnie na mocy ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. 1962.11.54) Izba Wojskowa Sądu Najwyższego funkcjonująca do dnia 31 marca 2018 r. [art. 133 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017r. o Sądzie Najwyższym (t.j.: Dz. U. 2023.1093 ze zm. – dalej u.SN)], a od dnia 1 kwietnia 2018 r. właściwość w tym zakresie przeniesiona została na Izbę Karną Sądu Najwyższego (art. 24 *in fine* u.SN).

Uchybienie przepisowi art. 554 § 2b pkt 1 k.p.k., skutkowało brakiem właściwej reprezentacji Skarbu Państwa w toczącym się procesie, bowiem Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego nie był zawiadamiany o terminach rozprawy, nie przesłano mu również odpisu wniosku.

Prokurator Generalny w uzasadnieniu kasacji wniesionej przed ostatnią nowelizacją obejmującą m.in. art. 8 ust. 3 ustawy lutowej, w uzasadnieniu nadzwyczajnego środka zaskarżenia zadeklarował wprawdzie, że nie kwestionuje przyznanej w wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi rekompensaty, niewątpliwym jest jednak, że w ówczesnym stanie prawnym taką deklarację mógłby złożyć wyłącznie prawidłowo wskazany *statio fisci* Skarbu Państwa, a takim był bez wątpienia Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego.

Co więcej, błędne określenie przez sąd *meriti* organu reprezentującego Skarb Państwa skutkowało w efekcie niezrealizowaniem do chwili obecnej prawomocnie przyznanych synowi represjonowanego, w oparciu o przepis art. 8 ust. 1 zdanie drugie ustawy lutowej, kwot z tytułu odszkodowania za szkody i zadośćuczynienia za krzywdy doznane przez jego nieżyjącego ojca J. K. Słusznie w toku postępowania wykonawczego uznano, że doprecyzowanie zawartego w wyroku rozstrzygnięcia o organie będącym *statio fisci* Skarbu Państwa w danej sprawie nie jest możliwe ani w trybie przepisu art. 13 § 1 k.k.w. (zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 października 2022 r., sygn. akt II AKzw 851/22 – k. 155), ani też w trybie art. 105 k.p.k. (zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 4 stycznia 2023 r., sygn. akt II AKzw 969/22 – k. 183). Nie można w tym kontekście pominąć i tego, że wprawdzie co do zasady w orzeczeniach rozstrzygających o odszkodowaniu i

zadośćuczynieniu w oparciu o przepisy ustawy lutowej określone kwoty z tytułu tych roszczeń zasądzane były od Skarbu Państwa, bez wskazywania konkretnego organu będącego w danej sprawie *statio fisci*, co nie oznacza, że takie dookreślenie było nie tylko możliwe, lecz w niektórych sytuacjach wręcz konieczne (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2022 r., I KA 2/22, OSNK 2022, z. 10, poz. 36).

Jeżeli uwzględni się wskazane wyżej zaszłości, to również istotny wpływ stwierdzonego przez Sąd Najwyższy – w ślad za wniesioną kasacją – rażącego naruszenia prawa procesowego w postaci art. 554 § 2b pkt 1 k.p.k. na treść oddanego kontroli kasacyjnej orzeczenia uznać należy za wykazany. Z jednej strony Skarb Państwa nie miał w tym postępowaniu właściwego reprezentanta, z drugiej zaś wnioskodawca nie mógł zrealizować prawomocnie przyznanych mu zaskarżonym wyrokiem roszczeń.

Powyższe implikowało uchylenie zaskarżonego wyroku zgodnie z wnioskiem autora kasacji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Łodzi w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.

Procedując ponownie Sąd ten rozpozna wniosek syna represjonowanego oparty o przepisy ustawy lutowej. Jednocześnie, w związku z omówioną wyżej nowelizacją art. 8 ust. 3 ustawy lutowej, poczyni w pierwszym rzędzie jednoznaczne ustalenia co do *statio fisci* Skarbu Państwa w tym konkretnym wypadku. Dla uniknięcia w tej kwestii jakichkolwiek wątpliwości w wydanym orzeczeniu wskaże wprost organ, który zobligowany będzie do realizacji zasądzonego w tej sprawie roszczenia.

Uwzględniając całokształt powyższych rozważań orzeczono jak w części dyspozytywnej wyroku.

[K.K.]

[ał]